

De Normaal Schiet-School te Den Haag (1855-1933)

In vroeger tijden besteedde de legerleiding veel minder aandacht aan de opleiding en vorming van zijn soldaten dan thans het geval is. Het leger bestond immers vóór de Franse Tijd uit - voor een door buitenlandse - beroepsmilitairen, die geacht werden hun handwerk vóór indiensttreding bij het Staatse Leger te beheersen. De oorlogen van de zestiende- en zeventiende eeuw boden daarnaast gelegenheid te over om de vaardigheden op peil te houden. De voor de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën relatief vreedzame achttiende eeuw leverde geen wijzigingen in het beleid van de legerleiding op; een portie dagelijkse drill en harde tucht moesten voldoende zijn om de vaardigheden van de militair in stand te houden. De negentiende eeuw evenwel was een tijdperk vol ingrijpende veranderingen in de samenleving. De revolutionaire ontwikkelingen in de wetenschap leidden onder meer tot betere communicatiemiddelen, snellere verbindingen en, qua precisie, vuurkracht en draagwijdte, betere vuurwapens. Kortom ontwikkelingen, die hun invloed zouden uitoefenen op het militaire bedrijf. Het leven van de negentiende eeuwse soldaat werd dan ook meer dan dat van zijn voorgangers gekenmerkt door aanpassing aan de nieuwe technische verworvenheden. De op 19 Februari 1855 opgerichte Normaal Schiet-School (N.S.S.) heeft bij dat gewenningsproces een voorname rol gespeeld.

De oprichting van de N.S.S.

Een van de wetenschappen die in de negentiende eeuw een hoge vlucht nam, was de metallurgie. Nieuwe vondsten leverden voortdurend verbeteringen van de handvuurwapens op. Zo werd de oude voorlader met zijn vuursteenslot in 1841 vervangen door het percussiegeweer, dat dankzij het slaghoedje bij ongunstige weersomstandigheden minder vaak weigerde. De constructeurs waren constant op zoek naar nieuwe methoden om de vuursnelheid, de betrouwbaarheid en de dracht van de vuurwapens te vergroten. Uiteraard bleef de invoering van de verbeterde wapens niet zonder gevolgen voor de tactiek van het gevecht. Steeds vaker ging men er in de Europese staten toe over om de soldaten verspreid te laten vechten in plaats van in de traditionele gesloten formatie. Bij het Nederlandse leger waren de tirailleurcompagnieën de eerst aangewezenen om verspreid te strijden. De bewapening van deze elitecompagnieën, de zogenaamde jagerbussen, baarde vanwege de gebrekkige draagkracht zorg en, zoals zo vaak in ons vaderland wanneer zich een probleem van enige importantie voordeed, werd er een studiec commissie ingesteld. Op grond van de berichten over de ervaringen met nieuwe infanteriewapens in de Krimoorlog (1854-1856), adviseerde begin 1855 de 'Commissie tot het beproeven van getrokken vuurwapenen' het tirailleurgeweer in te voeren. De overschakeling op grote schaal op een nieuw geweer kon alleen probleemloos verlopen, wanneer er voldoende instructeurs waren, die vertrouwd waren met het nieuwe wapen. De behoefte aan een opleidingscentrum voor schietinstructeurs werd duidelijk gevoeld en koning Willem III, volgens overlevering zelf een goed schutter, stemde meteen in met het voorstel een normaal schietschool op te richten. De term 'normaal school', afgeleid van het Franse 'école normale', was in die jaren de gebruikelijke aanduiding voor 'Een school of inrichting tot vorming van onderwijzers of onderwijzeressen'(1).

Als eerbetoon aan de koning, die veel belangstelling toonde voor de schietvaardigheid zowel in het leger als bij de burgerschietverenigingen, werd als oprichtingsdatum diens verjaardag genomen, de negentiende februari 1855.

Hoe gering de kennis betreffende moderne vuurwapens in het leger was, bleek uit het feit, dat de meeste leden van de 'Commissie tot het beproeven van getrokken vuurwapenen' eveneens benoemd werden tot lid van de Commissie van de Normaal Schietschool. Het tijdelijke karakter van de school werd door de commissiestructuur bevestigd. Deze school moest schietinstructeurs voor het tirailleurgeweer opleiden, opdat de overschakeling op dit wapen zo vlekkeloos mogelijk zou verlopen.

Naast het tijdelijk karakter van de opleiding heeft vermoedelijk de commissiestructuur mede ertoe bijgedragen, dat modern aandoende vormen van werkoverleg binnen de leiding der school gestalte kregen.

'Aan den Directeur toch werd de verplichting opgelegd om minstens elke 14 dagen en verder zoo dikwerf hij het noodig oordeelde, de officieren der school bij zich te vereenigen, teneinde hen te raadplegen over al hetgeen zou kunnen strekken om het onderwijs te bevorderen en verder over alles wat met de Schietschool in verband stond'(2). De majoor der Infanterie B. J. Wagner werd op 2 februari 1856 tot eerste directeur der school benoemd.

De directeur van de N.S.S. stond rechtstreeks onder het bevel van de commandant van de toenmalige reserve-brigade, terwijl hij voor personele- en huishoudelijke vraagstukken te maken had met de commandant van het in Den Haag gelegerde Regiment Grenadiers en Jagers, omdat in de beginperiode het 'vaste' personeel van de school afkomstig was van dit regiment en de bij de school gedetacheerde militairen beneden de rang van officier bij de Grenadiers en Jagers werden ondergebracht. De schietinstructie aan de gedetacheerden, alsmede de proefnemingen met nieuwe, casu quo verbeterde, geweren, vond op de vlakte van Waakdorp plaats. Ondanks protesten verloor de school reeds in 1856 het alleenvertoningsrecht op deze schietterreinen, aangezien ook de artillerie - tot haar vertrek in 1868 naar het artillerieschietkamp te Zeist - gebruik wenste te maken van de Waakdorper valkte. De opleiding van de schietonderwijzers vond in de maanden mei, juni, juli en augustus plaats. Jaarlijks kwamen er officieren, onderofficieren en minderen van de verschillende infanteriekorpsen, van het Bataljon Mineurs en Sappeurs en van het Korps Mariniers naar de Normaal Schietschool voor het volgen van cursussen. De gedetacheerde militairen vormden voor de duur van de cursus een compagnie, die onder leiding stond van een van de kapiteins van het vaste personeel.

Dit bestond in de beginjaren uit een hoofdofficier der infanterie, die de directeursfunctie bekleedde, twee kapiteins, drie luitenants, een adjudant-onderofficier, zes sergeanten en zes soldaten, 'daarboven, doch alleen gedurende den oefeningstijd, een officier van gezondheid, een sergeant als schrijver en een hoornblazer, de beide laatsten van het regiment grenadiers en jagers'(3). Buiten de oefenmaanden, hield het vaste personeel zich bezig met proefnemingen en het uitbrengen van adviezen inzake wapens en munitie aan de minister van oorlog.

De in de praktijk gegroeide werkzaamheden van de N.S.S. werden op 8 december 1862 door de minister van oorlog gecodificeerd in een 'Voorschrift voor de Normaal Schietschool'. De taakomschrijving kunnen we in artikel 1 van het Voorschrift vinden: 'De Normaal Schietschool heeft ten doel:

- a. het vormen van onderwijzers in het schieten en in het vervaardigen van patronen;
- b. het doen van alle voorstellen, die, in verband tot de bewapening van onze infanterie, noodig worden geoordeeld;
- c. het nemen van proeven'(4).

De wapenconstructeurs zaten inmiddels niet stil. De Pruisische overwinning op Oostenrijk in de Bruderkrig van 1866, een overwinning mede veroorzaakt door het gebruik van het moderne Zundnadelgewehr in het Pruisische leger, leidde ertoe dat het Nederlandse leger

versneld overging tot het ombouwen van de getrokken gladloops percussiegeweren tot achterladers. Steeds duidelijker werd dat ook na de omschakeling op het tirailleurgeweer, de werkzaamheden van de Normaal Schietschool niet gemist konden worden. De N.S.S. beproefde op verzoek van de op 10 augustus 1866 ingestelde 'commissie voor de invoering van een nieuw achterlaadgeweer' een groot aantal achterlaadgeweren(5). Het op 5 april 1867 uitgevaardigde nieuwe Voorschrift voor de Normaal Schietschool toonde aan dat ook de minister van oorlog tot het inzicht was gekomen, dat de werkzaamheden van de school niet gemist konden worden. De twee taken van de Schietschool kwamen in dit Voorschrift duidelijk tot uitdrukking. Naast het opleiden van instructeurs 'niet alleen in het schieten, maar ook in de kennis van draagbare vuurwapenen' (een uitbreiding in verhouding tot 1862), moest de school proeven nemen, adviezen geven en voorstellen doen inzake de bewapening van de infanterie en de uitvoering van schietoefeningen. Daarnaast werden de bevoegdheden van de directeur ten aanzien van de commissiestructuur van de school beter afgebakend. Volgens de kolonel A. P. W. Weitzel, van 1865-1867 directeur van de N.S.S., stond het spoedeisende karakter van vele opdrachten niet langer het uitgebreide werkoverleg toe(6). Het Koninklijk Besluit van 8 mei 1867 bezegelde het voortbestaan van de schietschool. Besloten werd namelijk om de kapiteins en majoors van de staf der school, die door hun korpsen aan de school waren uitgeleend, definitief naar de staf van de infanterie over te plaatsen. De Normaal Schietschool was hierdoor een permanente instelling in het leger geworden.

De groei van de Normaal Schietschool (1867-1913)

Teneinde ons een beeld te kunnen vormen van de activiteiten van de N.S.S. in deze periode, zullen we allereerst de aandacht richten op de onderwijzersopleiding aan de school; een van de twee taken, die het Voorschrift aan de school had toebedeeld. In de jaren zeventig van de vorige eeuw volgden per jaar gemiddeld 15 officieren, 20 onderofficieren, 40 korporals en 80 soldaten de cursus. Niet al te hoge toelatingseisen werden aan de cursisten gesteld. Alleen het gezichtsvermogen moest voldoende zijn om de schietoefeningen met vrucht te volgen, terwijl het dienstverband van de onderofficieren en minderen niet ten einde mocht lopen. De gedetacheerden werden rangsgewijs in klassen onderverdeeld, terwijl langzamerhand ook nog een onderverdeling in niveaugroepen werd gemaakt.

Mocht evenwel na verloop van tijd blijken dat een cursist ongeschikt was om tot schietinstructeur te worden opgeleid, of mocht diens verwijdering om andere redenen gewenst zijn, dan kon de directeur, wanneer het een officier betrof, de minister voorstellen tot verwijdering van de cursist over te gaan. In het geval van een onderofficier of mindere kon de directeur zelf tot uitbanning besluiten.

Hoe was nu de cursus opgebouwd? In de eerste plaats stond de leiding der school op het standpunt, dat een schietonderwijzer zelf een voortreffelijk schutter moest zijn. Tevens mocht de militair geen moeite hebben met het schatten van afstanden. Vele uren werden dan ook op de schietbanen doorgebracht, waarbij zowel het individuele schieten als het 'gesloten' vuur beoefend werd. Bij dit laatste kwam duidelijk aan het licht, dat in de verschillende kazernes in Nederland aan de soldaten verschillende laad- en richttechnieken aangeleerd werden, zodat bij de eerste oefeningen in dit onderdeel de verwarring overheerste. Door duidelijke instructies terzake uit te vaardigen heeft de schietschool haar bijdrage tot de uniformiteit in het schietonderricht geleverd. Na afloop van de opleiding konden bijna alle officieren en onderofficieren met het predikaat scherpschutter huiswaarts keren, alsmede ongeveer een derde deel van de gedetacheerde minderen. Het onderwijs aan de soldaten bleef beperkt tot deze scherpschutterstraining, waarbij de soldaten slechts een zeer elementaire kennis van hun vuurwapen behoeften te bezitten; het kunnen demonteren en in elkaar zetten werd voldoende

geacht. Voor de rest verrichtten de soldaten de corveewerkzaamheden en werden ze gebruikt als proefkonijnen voor de instructiepogingen van de gedetacheerde officieren en onderofficieren. Het didactische gedeelte van de cursus was, zo leert een verslag uit 1871, heel eenvoudig van opzet: 'Tot vorming van instructeur (. . .), heeft men wijders onder toezigt van een der leden van de Commissie, de Officieren en Onderofficieren met de korporaals en manschappen, en de korporaals met de manschappen doen theorie houden over het voorkomende in het Voorschrift betreffende de wapenen en de schietoefeningen' (7). Dezelfde methode werd bij het praktisch schietonderricht toegepast. De beperkte onderwijsdoelstelling betreffende de opleiding van de korporaals en soldaten alsmede de behoefte aan frisse recruten voor de instructiepogingen der gedetacheerde officieren en onderofficieren leidde al spoedig tot twee cursussen voor minderen gedurende een seizoen.

Het onderwijs aan de sergeanten en wachtmeesters omvatte ondermeer een uitvoerige behandeling van de belangrijkste paragrafen uit het in 1869 uitgevaardigde 'Voorschrift betreffende de wapenen en de schietoefeningen', lange tijd de leidraad voor het schieten in het Nederlandse leger, een uitgebreide bespreking van de belangrijkste achterlaadgeweren en de daarbij behorende munitie, terwijl hun ook werd geleerd zelfstandig kleine wegeringen van hun wapen te verhelpen.

Het onderwijs aan de officieren kende in vergelijking tot het lesprogramma der sergeanten en wachtmeesters behalve een verdieping van de behandelde stof, twee extra elementen. De officieren werden namelijk geacht na afloop van de cursus zelf in staat te zijn bij hun korpsen schietonderwijzers op te leiden, terwijl ze ter vergroting van hun technische kennis, en vermoedelijk ter opwekking van hun belangstelling, tevens deel moesten nemen aan de proefnemingen van de commissie der N.S.S. Zo werd het 'Voorschrift' uitvoerig met hen doorgelopen, de gangbare vuurwapens uitgebreid besproken, terwijl ook de inrichting van schietbanen een voornamende plaats in het lesprogramma innam. Het bepalen van de beginsnelheid van een kogel met behulp van de chronograaf van Le Boulengé, alsmede het bepalen van kogelbanen, moest door de officieren worden beheerst. De opleiding der officieren werd afgerond met een excursie naar de constructiewerkplaatsen en 's Rijks geweerwinkel te Delft.

Tijdens de schietopleiding der gedetacheerden deden de leden van de staf geregeld ervaringen op, die tot nieuwe proefnemingen aanleiding gaven. Bij de schietopleiding in 1869 werd bijvoorbeeld geconstateerd, dat bij toenemende warmte na een aantal schoten de trefkans van de tot achterlader omgebouwde voorladers afnam. Deze constatering deed de commissie - na een aantal proeven - besluiten de minister het gebruik van een kogel met grotere middellijn voor te stellen (8). Tijdens de oefeningen in 1873 bleek het vizier van de cavaleriekarabijn niet te deugen.

Het zoeken naar het optimale wapen en de beste munitiesoort bleef de aandacht opeisen. Dat de adviezen van de commissie der N.S.S. niet van belang ontbloot waren, moge blijken uit het feit dat wapenfabrikanten in ieder geval in de beginjaren der school gepoogd hebben de leiding der school door middel van omkoping tot gunstiger adviezen te bewegen (9).

In de tijd dat dit speelde kwam de lichamelijke vorming van de militair steeds meer in het middelpunt van de belangstelling te staan. Ook in de burgermaatschappij brak de gymnastiek door; de wet op het middelbaar onderwijs van 1863 maakte van de gymnastiek een verplicht vak voor de H.B.S.

De staf van de N.S.S., die door regelmatige studiereizen naar het buitenland (10) en door haar bibliotheek, goed op de hoogte was van de ontwikkelingen in het buitenland, besloot op 23 april 1869 in navolging van Pruisen gymnastische bewegingen met het geweer in te voeren. Op deze wijze zou de soldaat meer vertrouwd met zijn wapen worden en dit zou, zo redeneerde men, tot betere schietresultaten leiden. De ervaringen op de schietschool moeten

de leiding in haar overtuiging gestijfd hebben, want reeds op 16 oktober 1871 stelde de school aan de minister voor om de gymnastische oefeningen met het geweer ook bij de korpsen in te voeren. In het leger ontstond weldra behoefte aan geschoolde onderwijzers in de gymnastiek, het schermen en het zwemmen en met ingang van het cursusjaar 1877 begon de Normaal Schietschool dan ook cursussen voor deze categorieën instructeurs te verzorgen. De kwaliteit van de aan de school opgeleide gymnastiekonderwijzers scheen bevredigend geweest te zijn, aangezien veel van de gedetacheerde onderofficieren na het behalen van hun diploma de dienst verlieten, teneinde aan de middelbare scholen de spieren van de jongelieden te stalen of, zoals bijvoorbeeld de vader van de auteur Simon Vestdijk, om een eigen gymnastiekschool te beginnen (11).

Het onderwijs aan de Normaal Schietschool onderging dus gestaag uitbreiding. Behalve het opleiden van schietinstructeurs, werden na 1877 ook gym-, zwem- en schermonderwijzers aan de school opgeleid. Het aantal cursisten nam steeds toe, niet alleen door de uitbreiding van het aantal cursussen, maar ook door het toestromen van officieren en sergeanten van het Nederlands Indische Leger, die tijdens verlofreizen of in afwachting van hun vertrek naar de Oost de cursussen bezochten (12). Het departement van Koloniën werd op deze wijze mede betrokken bij de financiering van de school. Dit zou tot 1924 het geval blijven. Ook herhalingscursussen begonnen in zwang te raken, terwijl daarnaast een steeds verder gaande differentiatie naar wapens optrad in het lesprogramma dat gedetacheerden der infanterie en die der cavalerie moesten volgen. Zo werden bijvoorbeeld de officieren der infanterie in kaartoefeningen vertrouwd gemaakt met de tactische gevolgen, die de steeds grotere dracht der vuurwapens had op het gevecht.

De belasting van de staf der school, die in deze jaren nagenoeg geen uitbreiding onderging, nam dus sterk toe. We moeten ons hierbij bedenken dat de staf, behalve het opzetten van de cursussen, het lesgeven en het begeleiden van de cursisten, om over de proefnemingen maar niet te spreken, bij gebrek aan beter vaak zelf de instructiewerken moest schrijven. De docenten van de school hebben dan ook in de loop van het bestaan van de school een respectabel aantal hand- en leerboeken geproduceerd (13). Soms werd van de nood een deugd gemaakt. Zo verzorgden in 1877 vijf gedetacheerde officieren een vertaling van Carl Grossmanns brochure 'Über den Werth der Infanterie-Tireurs auf grossen Distanzen'. (14) Het is dan ook niet verbazingwekkend in de verslagen over de cursussen te kunnen lezen: 'Het praktisch onderrigt heeft geleden door gebrek aan onderwijzend personeel . . .' (15).

Minister Weitzel paste in 1884 het Voorschrift van 1867 aan de gegroeide praktijk aan. De onderwijsbestemming werd nu ook officieel uitgebreid tot 'Onderwijzers te vormen in het schieten en afstanden schatten' (art. 1), terwijl in artikel 16 expliciet valt te lezen dat het onderwijs aan de officieren ook diende te omvatten 'al de handelingen, die betrekking hebben op het onderzoeken van draagbare wapenen, op het zoeken der kogelbaan, der trefkans en der bestreken ruimte, op het bepalen der opzethoogten, op de vuuruitwerking, enz.' (16).

De technische vooruitgang had de dracht der geweren en karabijnen steeds verder vergroot. Daarnaast plaatste de invoering van het geweer M 95 de legerleiding voor nieuwe problemen. De schietterreinen in de nabijheid van de garnizoenen voldeden steeds minder aan de eisen die aan een modern schietterrein gesteld mochten worden, en in 1896 stelde de minister van oorlog dan ook een commissie van drie officieren in, waaronder de kapitein F. J. G. ten Raa van de Normaal Schietschool (17), die een geschikte plaats voor legerschietterrein moest opsporen.

Het oog van de Commissie viel op een deel van de Veluwe. Opmerkelijk, gezien de hedendaagse problematiek bij het zoeken van oefenterreinen, is dat in die tijd een fel gevecht tussen de gemeentes Ede en Barneveld geleverd is over de preciese ligging van het schietterrein, dat als 'De Harskamp' bekend is geworden (18).

De betrokkenheid van de Normaal Schietschool bij de totstandkoming van 'De Harskamp' was niet vreemd. De N.S.S. was behalve opleidingsinstituut voor schietinstructeurs, ook de erkende autoriteit op het gebied van schietterreinen in ons land. De school was namelijk reeds snel na haar oprichting begonnen met het geven van voorlichting inzake schietbanen aan militaire- en burgerlijke autoriteiten. Deze activiteiten kwamen in een stroomversnelling, toen na een ongeluk op een schietbaan de gemeentelijke autoriteiten verplicht het advies van de N.S.S. moesten inwinnen, alvorens ze een hinderwetvergunning voor het aanleggen van een schietbaan mochten afgeven. Met name in het najaar, wanneer de kermissen plaatsvonden, werd de Normaal Schietschool overspoeld met advies-aanvragen (19).

De inrichting van het schietterrein 'De Harskamp' vergde dan ook veel inspanningen van de staf van de school. Het uitbrengen van adviezen aan de minister en het ambtelijk overleg kostten veel tijd. Met name de totstandkoming van een voorloper van de moderne schietbioscoop was de trots der N.S.S. Door beweegbare panelen, vanaf een afstand bedienbaar door een ingenieus systeem van katrollen, kon de leiding van een oefening het gevecht zo natuurgetrouw mogelijk nabootsen. In 1899 kon de Normaal Schietschool voor het eerst oefenen op het nieuwe schietterrein 'De Harskamp'. Het technisch beheer over het terrein werd in handen gelegd van de N.S.S., dat daartoe een vast detachement onder leiding van een kapitein in het schietkamp legerde. Regelmatig trokken de cursisten uit Den Haag naar de Veluwe om te oefenen; met name de vuurleiding kon daar optimaal gepraktiseerd worden. In 1898 had minister van oorlog, Eland, het 'Voorschrift betreffende de Normaal Schietschool' opnieuw aangepast aan de moderne ontwikkelingen. Artikel 1 gaf nu de volgende taakomschrijving te lezen: 'in de eerste en voornaamste plaats officieren te vormen tot goede vuurleiders, verder officieren en onderofficieren op te leiden tot goede schutters en hen te vormen tot onderwijzers in het schieten, in het schatten van afstanden, de gymnastiek, het schermen en het zwemmen' (10).

De leiding der Normaal Schietschool bleef zoeken naar wegen om het schietonderwijs te bevorderen. Op grond van een studiereis naar de Oostenrijkse Armeeschiessschule stelde de luitenant-kolonel L. Brender à Brandis, directeur in 1901 en 1902, voor om de leerlingen van de Hogere Krijgsschool bijscholingscursussen aan de N.S.S. te laten volgen, teneinde hen op deze wijze te laten kennismaken van de nieuwigheden en verbeteringen op het gebied van de draagbare vuurwapenen en de daarbij behorende hulpmiddelen. Immers, zo schreef hij, 'wil men oude zaken verbeteren of nieuwe invoeren, dan bestaat meer waarborg voor de uitvoering daarvan, wanneer de schietschool van boven af de impuls geeft, die dan naar omlaag voortwerkt, dan wanneer die impuls van beneden naar boven moet gaan' (21). Deze gedachte werd later overgenomen door de legerleiding.

Binnen de staf der school vond, mede dankzij een personeelsuitbreiding, een verdeling in specialisaties plaats. Zo was bijvoorbeeld de kapitein Bierman, in 1904 als luitenant bij de school gekomen, in 1910 belast met de gymnastiekafdeling. De behoefte aan gymnastiek en schermcursussen was in dit jaar zo groot, dat Bierman cum suis extra cursussen in Breda, Den Haag, Amersfoort en Leiden moesten verzorgen. In totaal namen 192 sergeanten der eerste klasse aan deze cursus deel met als doel het verwerven van het diploma 'meester op de sabel' of 'voorganger in de gymnastiek'. Gedurende de week kregen de deelnemers ondermeer per dag 1 ½ uur schermen, ¾ uur anatomie en fysiologie, en 2 ¾ uur gymnastiek, terwijl op zaterdag de spelen en de atletiek beoefend werden. De cursus werd afgesloten met een examen, dat zowel een mondeling als een schriftelijk gedeelte kende. Daarnaast speelden de sportieve prestaties een rol bij de beoordeling. Een poging van de Normaal Schietschool in 1912 om het monopolie met betrekking tot de examenbevoegdheid voor het schermen te verwerven, liep stuk op een weigering van de minister van oorlog, die vond, dat ook bij de korpsen en inrichtingen de gelegenheid moest worden geboden om examens af te leggen (22).

Moeilijke jaren (1913-1918)

De behoefte aan gymnastiekonderwijs bleef groot en in 1913 werd een aparte militaire gymnastiekschool te Utrecht gevestigd. De kapitein Bierman en zijn staf - allen aanhangers van de zogenaamde 'Duitse' gymnastiek - werden naar Utrecht overgeplaatst. De Normaal Schietschool ging zich weer, voor wat zijn onderwijstaak betreft, beperken tot de oorspronkelijke taak: het opleiden van schietinstructeurs en vuurleiders. Maar ook op dit terrein was het bestaan er voor de school niet gemakkelijker op geworden. De legerreorganisatie van minister Colijn hield namelijk onder meer een beperking van het aantal sergeanten tot 4 per compagnie bij de infanterie en tot 6 bij de vesting-artillerie in; daarnaast werd het aantal luitenanten bij beide teruggebracht tot 1. Detacheringen leverden hierdoor grote problemen op, die Colijn duidelijk onderkende, want op 10 oktober 1912 had hij de commandant van het veldleger, de luitenant-generaal W. de Meester, geschreven: 'De dienst bij den troep gaat vóór alles, dus ook vóór detacheringen aan Schiet- en Gymnastiekschool' (23). Met Colijn's 'de dienst bij de troep' konden de commandanten gemakkelijk weigeren om in de tijden van opkomst van miliciens kader naar de N.S.S. te sturen. Onder invloed hiervan zien we dat de cursussen van de N.S.S. in tijd beperkt werden tot drie á vier weken. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog betekende een opschorting van de werkzaamheden der school. Conform het mobilisatievoorschrift werd de school tijdelijk ontbonden en het personeel werd ingezet voor het vervullen van kaderfuncties bij de troep. Hoewel de directeur, de luitenant-kolonel L. Noest, niet formeel van zijn functie werd ontheven, werd hij op 18 september 1915 belast met het commando over 12 R.L. De legerautoriteiten bleven evenwel adviezen inzake technische vraagstukken bij hem inwinnen, terwijl ze hem herhaaldelijk belastten met schiet- of andere proeven.

De inspecteur der Infanterie, de generaal-majoor P. D. Buijze, stelde op 29 september 1916 aan de opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, de luitenant-generaal C. J. Snijder, voor tot heropening van de Normaal Schietschool over te gaan. De opperbevelhebber zag evenwel geen kans om beroepspersoneel in voldoende mate vrij te maken voor het doceren, casu quo volgen van de cursussen. Het voorstel werd dan ook door Sniijders afgewezen met één uitzondering. Gezien de schreeuwende behoefte aan geschoolde vuurleiders mocht de Normaal Schietschool weer korte cursussen in de vuurleiding voor subalterne reserve-officieren verzorgen (24).

Van wederopbloei tot opheffing (1916-1933)

Na de demobilisatie hernam het leven aan de schietschool zijn vertrouwde gang. De tendens om de duur der cursussen kort te houden, een tendens, die zich voor de oorlog al had afgetekend en na 1916 had doorgezet, werd in de na-oorlogse jaren bevestigd. De duur van de cursussen werd teruggebracht tot drie à vier weken, waarvan de gedetacheerden een week in 'De Harskamp' doorbrachten. De Normaal Schietschool had in de jaren twintig de volgende taken te vervullen. Ten eerste het opleiden van schietinstructeurs en vuurleiders. Met name door het toenemen van het aantal der reserve-officieren alsmede door de invoering van de lichte en zware mitrailleur en de mortier van 8, werd het aantal cursussen uitgebreid tot gemiddeld 15 per jaar. Officieren en onderofficieren, zowel beroeps als dienstplichtig, van de landmacht, het Nederlands Indisch Leger en de zeemacht werden aan de N.S.S. gedetacheerd. Daarnaast verzorgde de school elk jaar een cursus voor de leerlingen van de Hogere Krijgsschool, teneinde hen op deze wijze op de hoogte te stellen van de allernieuwste ontwikkelingen. In de tweede plaats hield de staf van de school zich bezig met het nemen van proeven betreffende de hand- en vuistvuurwapens en de mitrailleurs, alsmede de daarbij behorende hulpmiddelen. Zo werd in deze jaren het effect van infanterievuur op tanks getest.

Regelmatig bracht ze adviezen terzake aan het departement uit en deed ze voorstellen ter verandering of verbetering. Ten slotte bleef de N.S.S. de adviesinstantie op het gebied van de vraagstukken betreffende de veiligheid op schietbanen. Het bestaan van de Normaal Schietschool was in de jaren twintig evenwel niet zo onomstreden als voor de oorlog het geval was geweest.

In 1920 liet de Algemeene Bond van R.K. Rijkskieskringorganisaties een 'R.K.-Defensierapport' het licht zien. Uitgangspunt van het rapport was 'aanschaffen wat voor onze Nederlandsche landsverdediging strikt noodzakelijk is en om dit uit onze magere beurs te kunnen doen, ook afschaffen wat voor onze landsverdediging niet strikt noodzakelijk is' (25). De conclusies van het rapport vormden voor de voorzitter van de mitrailleurcommissie, de majoor J. P. J. Verberne, aanleiding om in de Militaire Spectator de opheffing subsidair de overbrenging van de N.S.S. naar 'De Harskamp' te bepleiten: 'Cursussen en schietoefeningen bij de Normaalschietschool zijn niet noodzakelijk; de meeste oefeningen 'à la 'Harskamp' kunnen in de garnizoenen zelf worden gehouden. Een en 'ander is thans overbodig en ouderwetsche kostbare franje' (26).

De staf der schietschool kon uiteraard deze aanval niet ongemerkt over haar kant laten gaan. Fel verdedigden de eerste luitenant J. C. W. Zegers en de directeur, de overste H. G. Post, het bestaanrecht van de school (27).

Moderne gevechtsoefeningen, waarbij de samenwerking tussen echelons infanterie met mitrailleurgroepen beoefend werd, konden - buiten 'De Harskamp' - bijna nergens worden beoefend, terwijl de Schietschool voor haar proefnemingen het strand te Scheveningen, voor het registreren van horizontale trefferbeelden, niet kon ontberen. Mocht er, aldus de leiding der school, geen optimaal gebruikt worden gemaakt van 'De Harskamp', dan kwam dit enerzijds door het feit dat het schietkamp niet geheel gemoderniseerd was en anderzijds door het gegeven, dat nog niet alle commandanten in staat waren geschikte oefeningen op 'De Harskamp' uit te voeren. Weldra werd in het felle debat - zo sloot de luitenant Zegers zijn bijdrage aan de polemiek af met de weigering verder met de 'Valsch gebekte' Verberne te discussiëren, duidelijk dat het verschil van mening tussen N.S.S. en Mitrailleur-commissie over de opleiding van mitraillisten de eigenlijke grond voor de aanval van Verberne was geweest. Deze laatste wenste dat iedere infanterist in staat was de mitrailleur te bedienen, terwijl de leiding der N.S.S. een gespecialiseerde opleiding voor dit wapen wilde verzorgen. Ook in de Tweede Kamer werd in de jaren twintig af en toe de vraag gesteld of een zelfstandig voortbestaan van de Normaal Schietschool noodzakelijk bleef (28). De Chef van de generale staf, de luitenant-generaal P. J. H. van der Palm, wilde eind 1928 een concentratie van de werkzaamheden op het gebied van proefnemingen en hij stelde derhalve op 8 november 1928 de minister van oorlog voor, de technische en ballistische werkzaamheden der N.S.S. over te brengen naar de Commissie van Proefneming. Op 29 april 1929 beschikte de minister van defensie afwijzend op dit voorstel (29).

De Normaal Schietschool kon zich dan ook met gerust hart opmaken voor een feestelijke viering van het vijfenzeventig jarig bestaan op 19 februari 1930. De directeur der school, de majoor R. J. Hoffman, zag in zijn herdenkingsrede bestaansgrond te over voor zijn instelling. Door de voortschrijdende technologische ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande verdere diversiteit in het aantal wapentypen, bleef bij het leger behoefte aan een studie- en opleidingscentrum op het gebied van de vuurwapens bestaan. Daarnaast bood de opleiding van de reserve-officieren werk genoeg. Tijdens de receptie in het gebouw van de school in de J. P. Coenstraat no. 31, prezen minister dr. L. N. Deckers en de top van de legerleiding de werkzaamheden van de school uitgebreid.

Aan het eind van 1930 evenwel pakten donkere wolken zich samen boven de school. Een suggestie in het Voolopig Verslag over de begroting voor het dienstjaar 1931 om over te gaan tot overplaatsing naar Breda of 'De Harskamp', kon door de minister nog gepareerd worden.

De bezuinigingslast - noodzakelijk door de politiek van deflatie, die de regering-Colijn toepaste als antwoord op de 'crisis' - begon steeds harder op het departement te drukken. Op 17 mei 1932 verzocht de minister van defensie, dr. L. N. Deckers, de chef van de generale staf, de luitenant-generaal H. A. Seyffart, aan te geven op welke wijze er bij defensie bezuinigd kon worden.

De generaal zond de minister op 31 mei een opgave, waarbij de N.S.S. niet was vermeld. Groot was de verontwaardiging toen in een brief van 20 juli 1932 de minister liet weten ook tot opheffing van de schietschool te willen overgaan. De werkzaamheden van de school zouden over de Commissie van Proefneming voor wat de proeven betrof, en een der regimenten infanterie uit Ede voor de schietopleiding moeten worden verdeeld.

Op 30 juli 1932 stuurde de stafchef een uitgebreid pleidooi voor het verder voortbestaan der Normaal Schietschool aan de Minister (30). Een opheffing der school zou, zo voorspelde hij, ten gevolg hebben dat het algemeen peil van de technische bekwaamheid bij de infanterie bedenkelijk zou dalen. Het feit dat bij de school zowel gedoceerd als geëxperimenteerd werd, alsmede het gegeven dat Den Haag een aantrekkelijke standplaats was, maakte het niet moeilijk om goede krachten voor de schietschool te werven onder het officierskorps. Splitsing der taken en overplaatsing der schietopleiding naar de Veluwe zou een kwaliteitsverlies bij de instructeurs veroorzaken. Tevens bleef het behoud van een technisch georiënteerd centrum bij het wapen der infanterie noodzakelijk om de ontwikkeling van de techniek der infanteriewapenen in al hare geleidingen te volgen, waar noodig aan die ontwikkeling mede te werken, daaruit de voor het Wapen noodige leering te trekken en de stuwkracht te vormen, welke noodig is, om die leerling ten behoeve van het Wapen in praktische resultaten om te zetten. Bovendien moet het de opgedane kennis en ervaring overbrengen op den troep en als het ware de stimulans vormen voor de technische ontwikkeling van den troepenofficier'.

Het pleidooi van de chef van de generale staf was evenwel vergeefs. De enige wijziging die minister Deckers in zijn bezuinigingsvoorstellen inzake de N.S.S. aanbracht, was het onderwijsgedeelte der school niet naar Ede over te brengen, maar te plaatsen bij het in Den Haag gelegerde regiment Grenadiers en Jagers. Toen de minister de in de Kamer heersende twijfel of het mogelijk zou zijn het niveau van de school na opheffing te bewaren (31), beantwoordde met de verzekering 'het peil van de technische en ballistische studie van de infanteriewapenen zal blijven gehandhaafd; integendeel, deze studie zal, door haar te betrekken in den arbeid van de Commissie van proefneming op een bredere basis komen te staan' (32), was het lot van de Normaal Schietschool beslist. Deckers had door schrapping van de post N.S.S. ongeveer f 200.000,- verdiend en op 13 december 1932 werd de volgende Legerorder (no. 358) uitgevaardigd: 'Ter kennis wordt gebracht, dat de Normalschietschool met ingang van 1 Januari 1933 wordt opgeheven. De taak van genoemde inrichting wordt met ingang van dienzelfden datum overgenomen, voor wat de proeven betreft door de Commissie van proefneming, en voor het overige door het Regiment Grenadiers'.

- 1) A. Kluyver e.a., *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. ('s-Gravenhage, 1913) IX, 2168.
- 2) Herdenkingsrede van de majoor R. J. Hoffman. 's-Gravenhage 19-2-1930. Centraal Archieven Depot Defensie. Collectie N.S.S., doos 2, bundel 21.
- 3) H. Hardenberg, *Handleiding tot de kennis van de bestaande kriegsregeling der landmacht* ('s-Gravenhage, 1869)154.
- 4) A. P. W. Weitzel, *De geschiedenis van het onderwijs in het schieten bij de Nederlandsche infanterie* (Gorinchem,1870) 97.
- 5) Voor een goed overzicht van de werkzaamheden van de N.S.S. terzake, zie: E. P. M. Ramakers, 'De commissie voor de invoering van een nieuw achterlaadgeweer 1866-1879', *Armamentaria*, XIV (1979) 40-53.

- 6) Weitzel, De geschiedenis van het onderwijs in het schieten, 102.
- 7) Rapport betreffende de oefeningen der Officieren, onderofficieren en verdere militairen bij de Normaal Schietschool tijdens de maanden Mei tot October 1871 gedetacheerd geweest.
Sectie krijgsgeschiedenis Koninklijke landmacht. Collectie N.S.S.
- 8) `Rapport over genomen proeven tot verbetering der trefkans van het achterlaadgeweer no. 1', Verslagen Rapporten en Memoriën omtrent militaire onderwerpen, III (1869) 193.
- 9) A. P. W. Weitzel, Maar Majesteit. Koning Willem III in zijn tijd (Amsterdam, 1968) 30.
- 10) Van de volgende studiereizen zijn in Verslagen, Rapporten en Memoriën rapportages opgenomen:
1866 De majoor A. Engelvaart en de kapitein J. C. Smissaert wonen in Aarau de Zwitserse proefnemingen met kamerlaadgeweren bij, zie: Verslagen, Rapporten en Memoriën, I (1867); de kapitein L. J. J. A. Joost bezoekt in 1867 de wereldtentoonstelling te Parijs, zie: Verslagen, Rapporten en Memoriën, I (1867); in 1884 bekijkt de kapitein J. E. H. Hanckar de - in 1879 opgerichte schietschool van het Belgische leger te Beverlno, zie: Verslagen, Rapporten en Memoriën, XVI (1885); in 1885 oriënteert de kapitein L. Brender à Brandfis zich bij de Zweedse- en Deense schietscholen en in 1902 bezoekt hij, inmiddels overste geworden, de Oostenrijkse legerschietsschool te Bruck a.d. Leitha, zie: Verslagen, Rapporten en Memoriën, XVII (1886) respectievelijk XXVII (1904).
- 11) N. Gregoor, Simon Vestdijk en Lahringen. De biografische achtergronden van de Anton Wachter-romans (Amsterdam), 1968) 21.
- 12) Zo bepaalden de Koninklijke Besluiten van 23 respectievelijk 9 maart 1893 de detachering en plaatsing bij de vaste staf van officieren en onderofficieren van het Indisch Leger. Tot 1924 zullen officieren van het N.I.L. deel blijven uitmaken van deze vaste staf.
- 13) Naast het al eerder genoemde werk van Weitzel kunnen ondermeer genoemd worden: L. J. J. L. Joost; W. B. J. Duycker en W. C. Breder, Handleiding tot de kennis der draagbare wapenen (Breda, 1870); L. Brender à Brandis, Eenige bladzijden naar aanleiding der taktische instructie voor het gebruik van infanterievuur op grote afstanden (Den Haag, 1879); E. A. Uurland en A. A. Heisterkamp, Werking van het repetiermechanisme en den grendel van het geweer M 95, alsmede Benige gegevens omtrent dit wapen en zijne munitie (Den Haag, 1896); S. J. C. Olij, Automatische handvuurwapens (Velp, 1912).
- 14) Verslag betreffende de oefeningen van 1 mei tot 28 september 1877. Sectie krijgsgeschiedenis, Collectie N.S.S.
- 15) Ibidem.
- 16) Recueil Militair ('s-Gravenhage, 1884) 171-178.
- 17) De twee andere officieren waren de kapitein der genie J. F. de l'Espinasse en kapitein van de generale staf Jhr. L. C. van den Brandeier.
- 18) `Het Infanterie-Schietterrein bij Harskamp', Eigen Haard, 21 oktober 1899, 667.
- 19) Herdenkingsrede van de majoor Hoffman. -Collectie N.S.S., doos 2, bundel 21.
- 20) Recueil Militair ('s-Gravenhage, 1898) 472.
- 21) `Verslag omtrent een zending naar de Oostenrijksche Armee-Schiesschule te Bruck a.d. Leitha, ingevolge Koninklijk Besluit van 22 mei 1902, no 68', Verslagen, Rapporten en Memoriën, XXVII (1904).3
- 22) Brief minister van oorlog aan de inspecteur der infanterie d.d. 28 mei 1912. Centraal Archieven Depot Defensie. Collectie N.S.S., doos 1, bundel s.

- 23) Brief van de minister van oorlog aan de commandant van het veldleger d.d. 10 oktober 1912.
Centraal Archieven Depot Defensie. Collectie N.S.S., doos 1, bundel s.
- 24) Brief opperbevelhebber der Land- en Zeemagt aan de inspecteur der infanterie.
Centraal Archieven Depot. Collectie N.S.S., doos 1, bundel 8.
- 25) J. P. J. Verberne, 'Het R.K.-defensierapport' De Militaire Spectator, deel XXXIX (1920) 442.
- 26) Verberne, 'Het R.K.-defensierapport', 444.
- 27) J. G. W. Zegers, 'De majoor Verberne, de Spectator Redactie en de N.S.S.' Militaire Spectator, XC (1921) 260-261.
H. G. Post, 'Aan de Redactie van de Militaire Spectator' De Militaire Spectator, XC (1921) 151-152.
- 28) Zie: het Voorlopig Verslag der Tweede Kamer en de Memorie van Antwoord nopens Hoofdstuk VIII der Staatsbegroting 1927. Handelingen Tw. , 1927.
- 29) Brief minister van oorlog aan staf-chef d.d. 29 april 1929. Centraal Archieven Depot Defensie. Collectie Algemeen Hoofdkwartier, G.G. 70, bundel 2847.
- 30) Brief staf-chef aan minister van oorlog d.d. 30 juli 1932. Centraal Archieven Depot Defensie. Collectie Algemeen Hoofdkwartier, G.G. 70, bundel 2847.
- 31) Handelingen Tw. K., begroting 1933, hoofdstuk VIII, Bijl. A., no. 23,8.
- 32) Handelingen Tw. K., begroting 1933, H. VIII, Bijl. A. no. 25, 21.

De directeuren van de Normaal Schiet-School

2 februari	1856 - 31 oktober	1856	Wagner, Bernardus Johannes
31 oktober	1856 - 6 november	1857	Peperkamp, Christiaan Nicolaas
6 november	1857 - 7 november	1860	Schonstedt, Aegidius Clemens August
7 november	1960 - 8 mei	1865	Canselaar, Johannes Philippus Antonius
8 mei	1865 - 20 mei	1867	Weitzel, August Wilhelm Philip
20 mei	1867 - 18 april	1868	Engelvaart, Adriaan
2 mei	1868 - 11 december	1873	Bunnik, Willem Bernardus
11 december	1873 - 11 april	1876	Langlois van den Bergh, Franciscus Joannes
11 april	1876 - 11 oktober	1878	Doorman, Willem Hendrik
11 oktober	1878 - 10 april	1885	Kernpers, Karel Philippus
10 april	1885 - 26 augustus	1891	Coumans, Petrus Franciscus
26 augustus	1891 - 23 april	1900	Hanckar, Joseph Edouard Hubert
23 april	1900 - 28 juli	1902	Brender à Brandfis, Leonard
28 juli	1902 - 23 april	1904	Buhlman, Gerard Abraham
1 mei	1904 - 1 april	1908	Vervooren, Louis Christiaan
1 april	1908 - 10 september	1909	Verspijck Mijnsen, Jacob Christiaan
1 november	1909 - 1 november	1912	Schotman, Adrianus Jacobus
1 november	1912 - 1 oktober	1917	Noest, Louis
1 oktober	1917 - 1 oktober	1923	Post, Herman Gijsbert
1 oktober	1923 - 23 mei	1924	Meijwert, Hendrik
23 mei	1924 - 1 oktober	1926	Bijvoet, Frederik Jan
1 oktober	1926 - 1 mei	1929	Klijnsma, Vincent Jan
1 mei	1929 - 1 november	1932	Hoffmann, Rudolf Johann